

ТИЖНЕВИК - REVUE HEBDOMADAIRE - TRIDENT **UKRAINIENNE**

ORGANE DE LA LUTTE POUR L'INDÉPENDANCE DE L'UKRAINE

FONDÉ LE 15 OCTOBRE 1925 PAR SIMON PETLURA

Число 17-18 (667-68) Рік вид. XV. 7 травня 1939 р. Ціна 2 фр. Prix 2 fr.

Париж, 7 травня 1939 року

У зв'язку з подіями в світі, що можуть привести до такої ситуації, коли буде вирішено і справу відродження української державности, у нас підіймаються голоси про необхідність як найбільшого нашого приготування до зустрічі грядучих подій.

Не бракує у нас закликів до більшшої організованости, до посилення національної єдности, до збільшення, одним словом, нашої внутрішньої сили. Як лише можна, працюють українські національно-культурні організації на чужині, різні школи, наукові заклади. Організація навіть української академії наук стає вже реальним фактом. На тих полях нашої активности далі ще нам треба, розуміється, розвиватися. Розвиток однак такого характеру праці вимагає довшого часу.

І коли тепер чуємо навколо заклики до посилення організації своїх сил, то найбільше це торкається різних наших громадського характеру організацій. Чи обіймають собою і зв'язують ці організації можливо більше членів, коли не всіх, чи належно працюють ці організації і чи дійсно виконують вони в повній мірі ті завдання, для яких їх засновано, чи належно обслуговують

вони і належно підготовляють в організований, тоб-то найліпший спосіб, нашу еміграцію до майбутніх подій — це питання, що тепер найбільше беремо на увагу, коли говоримо про ліпше наше підготування.

Це питання має перед собою поставити кожна громадська організація, більша чи менша, відповісти собі на нього та відповідно до тієї відповіді застосуватися.

ВІДКРИТТЯ ПАМ'ЯТНИКА Т. ШЕВЧЕНКОВІ В КИЇВІ

Москва на окупованій Україні чимало навідувала різних пам'ятників своїй перемогі, а зокрема і найбільше — Ленінові, Дзержинському, Артемові та іншим.

Про пам'ятник Шевченкові згадувалося дуже мало, і то саме в часи українізації. Натомість по ліквідації її, від 1930 року, разом з загостренням окупаційного московського режиму на Україні, особливо за часів Постишева, говорилось і писалось про пам'ятники Шевченкові забагато. Робилося ж — по давньому — дуже мало. До 120-річчя з дня народження Т. Шевченка поставлено йому пам'ятник тільки в Харкові — тоді ще столиці УССР. В Києві-ж пам'ятника Шевченкові не було. На могилі в Каневі — те-ж. Старий хрест на ній большевики зняли давно вже.

По переїзді СНК УССР до Києва, Постишев заходився коло пам'ятника Т. Шевченкові і в Києві. Та на Україні Постишев не втримався. Від року прийшов на його місце Хрущов. І він те-ж за пам'ятник Т. Шевченкові взявся та вибрав проєкт того самого Манієрста з Ленінграду, що проєктував і Харківський пам'ятник. Розуміння-ж Т. Шевченка проєктованими-українцями, як за Постишева, так і за Хрущова, — однаково не апробоване. І відливав з бронзи 5-тиметрову постать Т. Шевченка те-ж Ленінградський завод. «Колгоспно-індустріальна» Україна очевидно ще й досі не в стані відлити пам'ятника своєму Пророкові.

6 березня с.р. о годині 13,10 (11,10 часу середнєвропейського), відбулося урочисте відкриття пам'ятника після мітингу, що зібрався тут-же перед пам'ятником Т. Шевченкові. Мітинг відкрив і коротко промовяв «з доручення ЦК КП(б)У та СНК УССР» другий секретар ЦК КП(б)У Бурмистенко мовою російською (для зібраних офіційних осіб на мітингу в столиці УССР, очевидно, зрозумілішою).

Основне в короткім слові Бурмистенка — це запевнення, що «всі мрії Т. Шевченка здійснила партія большевиків на чолі з тов. Сталіним». Далі Бурмистенко дає слово «самому» Хрущову, який промовляв, річ зрозуміла, те-ж мовою московською, але силкувався і на цитати з Шевченка українською мовою з таким-же успіхом, як то роблять москалі (та й не тільки москалі) всіх мастей, що хочуть похвалитися своїм обізнанням з українською справою і українською мовою зокрема.

Промова Хрущова, як і всі інші тепер промови в ССР та УССР нудна, бо казюнна. Він адоптує Шевченка Москві. Каже, що «це день 125-ліття народження н а ш о г о українського поета Т. Г. Шевченка. Але він не тільки н а ш, але і всього народу Союзу ССР. Його думи й болі це не тільки українського народу, а і всіх народів ССР. Думи, якими жив Шев-

ченко, перетворились вже в життя. Український нарід розкріпачений. Його культура, національна по формі й соціалістична змістом, цвіте».

Але потім Хрущов значно піднесеним голосом викрикує: «Вороже оточення ще є, пам'ятаймо про це».

Нарешті він запевняє, що з «Заповіту»:

«Поховайте та вставайте,
Кайдано порвіть
І вражой злою кровью
Волю окропіте»

«ми вже виконали», а

«І мене в сім'ї великий,
В сім'ї вольной новій,
Не забудьте помянути
Не злим тіхім словом»,

створивши вільний ССРСР «сьогодні виконуємо», згадуючи Григор... — поправляється — Тараса Григоровича Шевченка «л а с к о в ы м ь» словом... І далі зашпортався, вчитуючись в написане. Назагал, навіть як і на зарозуміло-обмежених московських сатрапів на Україні, що їх мусять побожно вислухати і українські академики, Хрущов поставився до своєї промови на честь Т. Шевченка недбало. Був певний себе, коли страхав Шевченком ворогів Москви на Україні і по за нею, та не шанував тексту Шевченкових творів, а зокрема його «Заповіту».

Закінчив окликами:

«Нехай живе свободний совітський український народ! Нехай живе його дружба з російським і іншими народами! Нехай живе тов. Сталін! Ура, товарищи!» Грають інтернаціонал.

Далі своє слово на пошану Т. Шевченка, по російському, але з співучою московською вимовою, читав дуже малограмотно голова СНК УССР Коротченко (до цієї посади Коротченков).

Він, як і всі, що пишуть або говорять тепер про Т. Шевченка на Україні, безпардонно відмовляє Шевченкові оригінальності й ідейної самовистачальності та українсько-національній спрямованості його творчости. Коротченко(в) твердить, що «Шевченко боровся проти панів українських, польських і російських. Шевченкові в цьому помагали Чернишевський, Добролюбов, Некрасов» (обов'язково, бо хіба-ж українець, хоч би то був навіть і Т. Шевченко, потрапить щось без москаля зробити путнього). І Коцюбинського вони згадують тільки тому, що він по українському лише «переспівував» Максима Горького).

Виявляється, що з ними Т. Шевченко був кріпко зв'язаний. «Він боровся проти травлі однією національністю другої. Він боровся за об'єднання російської держави проти панів. Т. Шевченко — народний поет і народ його нікому не віддасть. Шануємо Шевченка, як патріота (але якого, — не каже). А це свідчить про «розквіт у нас» сталінської дружби народів. І сьогоднішнє святкування має те значіння, що народи ССРСР ще міцніше з'єднуються навколо партії Леніна-Сталіна і навколо т. Сталіна». Сталін вже прикривається Шевченком на Україні, а об'єднання народів ССРСР навколо Москви тільки через нього — в Московщині.

Потім слово уділяється президентові ВУАН академікові Богомольцеві, що перший на цім мітингу в Києві коло пам'ятника Т. Шевченка промовляв по-українському. Богомольцев підкреслює, що «сьогодні велике свято соціалістичної культури. Раніше Шевченка націоналісти фальшували. ВУАН плекає тепер українську культуру, національну формою, соціалістичну змістом». І нарешті найголовніше — вісь промови президента ВУАН — і очевидно це вже не фальш, а глибока соціалістична правда, що «Т. Шевченко — втілення глибоких прагнень, втілення історичних тенденцій українського народу до дружби з російським народом».

Інших народів ССРСР вже не згадує. Тільки Росія. Принаймні ясно і без дипломатії, без всяких інтернаціональних «туманностей».

Далі промовляв голова спілки українських совіських письменників, ще перед двома роками zagrożений підозрінням Москви, сьогодні «орденоносець» ордена Леніна Микола Бажан. Він запевняв лаючись, що «український бандит-націоналіст, німецький варвар-пес барон, польський грабітель-пан ніколи не ступлять на цей терен, де став бронзовий пошум, бо в єдності братніх російського й українського народів зростає поет, в цій єдності зростають ті сили, що принесли волю українському народові, в цій-же єдності вони йдуть до дальших перемог, про які вже за 4 дні буде в Кремлі промовляти геній людства т.Сталін.Слава Шевченкові, партії і т. Сталінові». І знову Т. Шевченко, партія і Сталін — нерозділимі.

Наступний промовець академик поет Павло Тичина тішився, що «в цей день гордість українського народу подвійна: за поета і за радянську владу». Хвалив Тичина «прекрасну ідею поставити пам'ятник Т.Шевченкові саме на перехресті перед університетом, де колись мав викладати Т. Шевченко, та не допустили до цього царські жандарми. А паліво йде вулиця Максима Горького, що так жалував Шевченка, як народнього поета. І який би був сьогодні Шевченко радий, як би поглянув на свою Україну, та побачив, що твої Катерици, Тарасе, давно вже на тракторах, літаках, перед ведуть і в академіях. Ти любив дітей, сподівався, що може мене ненароком хоч діточка згадають. Тут сьогодні і матері і діти». Та чомусь безпосереднього голосу тих новітніх, але не менше, як і за Т. Шевченка, многострадальних «Катерин з тракторів, літаків і академій» та українських дітей і їх «щасливих» матерів не чути було ні на цій мітингу, ні на пізніших урочистих зборах.

Від Білорусії і білоруської літератури промовляв по білоруському Якуб Колас. Запевняв, що «наш білоруський народ співав і співає Шевченкових пісень та думи. І нехай живе великий український народ, що дарував світові Т. Шевченка, рівного Пушкінові, Міцкевичові, Некрасову, Нехай живе чудодійна дружба народів ССРСР і тов. Сталін».

Робітник кіївського заводу «Більшовик» Пасішніченко, «в імені робітників-стаханівців і інтелігенції заводу та всіх робітників Кіїва та совітської України» — по українському — підкреслив з притиском, що «Шевченко мів боротьбу з катами-поміщиками й царатом. І цього свого Шевченка ми не забули і не забудемо сторіччями. В його словах буря і неапатія до всіх ворогів. Він кровно зв'язаний з народом».

Цю, не останню, як на сьогоднішню «класову» самосвідомість українського робітництва, промову, Пасішніченко те-ж ж кінчає — інакше там не можна — вигуком за дружбу народів ССРСР, за партію, за Сталіна.

Після підсесеної і одночасно стриманої промови робітника, безпосереднє-простакувато і наївно-скандалічно промовляв колгоспник села «Шевченкове» — (колишня Кирилівка) — «онук брата Т. Шевченка Терешко Шевченко». Вітав цей досадний онук свого великого діда «в імені всіх його родичів, в імені колгоспників-ударників, стаханівців, трудящої інтелігенції свого села, якої тепер вже не мало». Говорив він якоюсь несотвореною мішаниною російської мови з українською, жажливішою ще за стару салдатчину «унтерцершину». За де-кількі місяців до повстання Карпатської України і Москва почала культивувати на Україні язичіє, очевидно як мову того «совнароду», про який вона від де-кількох років вже товче. Але не в Московщині, тільки на Україні. Такою мовою написані вже аж дві п'єси, що популяризуються і дуже часто надаються і по радіо. Це: «Я син трудового народа» — Катасва, та «Кочубей» з життя Кубані в 1919-1921 роках.

Звернувся колгоспник Терешко до Т. Шевченка так: «Дорогий наш діду, презрєнна царська власть тебе поховала, але ти будеш жити вічно». Далі він підкреслив те, що йому наказали, в таких словах: «Я дійсно прошу представників радянського правительства. Дорогі товариші. Я приготувався і більше сказати, але представники і особливо т. Хрущов вже сказали те все і я від імени родичів і села погоджуюсь з тим. Да-

ді вже балакати нема чого. Це була суцша правда. Правда сама за себе балакає. Від коли в мою битність була в нашому селі поганенька школа, тепер дві середніх, одна неповна і три нижчих. Я ставлю у велику заслугу воїскам і т. Сталінові, що село розквітає і інтелігенція є. Я щиро від всієї душі дякую і побажаю багато років на творчість дорогому, любимому т. Сталінові і... замнявся. Музика рятусє ситуацію і довше, як після попередніх промовців, грає інтернаціонал. Але Терешко Шевченко видно не все сказав, чому його навчали, або що ще й від себе хотів сказати. Чутти, що не сходить з трибуни, відкахикується і як тільки умовкла музика, продовжує: «Хай живе і розквітає наша дорога Україна, яку наша партія і т. Сталін в лице дорогого Микити Сергієвича Хрущова веде до лучого будучого. Хай живе рабочий клас, колгоспники, інтелігенція і наше українське правительство з любимим т. Сталіним».

Скільки літ має цей онук — невідомо. Можна догдуватись з його промови, що деє коло 60. Спочатку його промова пригноблює своїм змістом і особливо тоном, голосом. То треба чути. На письмі все тяжко передати. Потім вона обурює. Обурює сам промовець, і особливо та «власть», що так збнткується над цими Тарасовими онуками. Але і в цій нещасливій Терешковій промові от. «наша дорога Україна» все-ж було сказано иншим і таким якимсь голосом, що воно зворушило і розгніваного на Терешка радіослухача.

Тяжкі, сумні промови сьогодні на Україні Тарасових малограмотних онуків і ще обурливіші навіть і дуже грамотних правнуків. Але спрагнена голосу свого народу душа українського вигнання в цій купі накинутих і вимушених Московю слів і тонів терпеливо вишукує жменю чистої української, гнівної, як у Т. Шевченка, правди.

І нарешті, по промовах, «найурочистіша» хвилина. Дається слово голові президії верховної ради УССР Корнійцеві, що зачитує — російською мовою — «височайшее і всемилостивейшее повеление» «батька народнього» т. Сталіна про «присвоєння 1) імені Т. Г. Шевченка державному ордену Леніна академічному театрові опери та балету в Києві, 2) імені Т. Г. Шевченка кївському державному університетові, 3) про встановлення 2 стипендій імені Т. Г. Шевченка в лєнінградській академії мистецтва. Підписано — секретар Сталін». Оплески. Але не грім, хоч, як потім подавало у вечірньому звіті Московське радіо, на мітінгу у Києві було 200.000 людей.

Очевидно, що на таке «височайшее соизволение» бувало і тепер на Україні мусить те бути від очасливених «всеподданейшее» слово — телеграма до т. Сталіна. Таке слово склав і мав щастя сам його на мітінгу зачитати Микола Бажан. Слово те довге, в самих суперлятивах про Сталіна і найпідданіше Сталіну «від всієї сили наших схвильованих сердець».

Слово голосується. Ніхто проти. Оплескується. Приймається. Грається інтернаціонал. Заслона з пам'ятника, перетяга Коротченковим, спадає і над пам'ятником «взвивается громадный алый флаг», як повідомляє спікерка українського радіо.

По обіді, в «Кїївському державному ордену Леніна академічному опери та балету — від кількох годин імені Т. Г. Шевченка — театрі» відбулося ще урочисте засідання на пошану 125 літ з дня народження Т. Шевченка. На салі, як повідомляла спікерка, «стаханівці, інтелігенція та представники инших національностей». На сцені велика скульптура Т. Шевченка і президія — члени ЦК КП(б)У та СНК УССР. Його голова, той же Коротченко(в), тою-ж російською мовою, як і на мітінгу, відкриває урочисті збори. По інтернаціоналі і «виборах», як завжди там скрізь, оплесками почесної президії з почесним головою Сталіним, дається слово для докладу голові Комітету для вшанування 125-ліття народження Т. Шевченка, популярному «совдраматургові» Корнійчукові. Читає він по-українськи досить довгий реферат. Так само чіпляє Шевченкові сьогоднішній московський політичний трафарет, що «Т. Шевченко мав інтернаціональну свідомість, що він ненавидів українських націоналістів за те, що хотіли його відірвати від російських передових людей, що були правдивими

Шевченковими друзями, як Герцен, Чернишевський, Добролюбов, Некрасов». Про Белінського не згадував ніхто, хоч і Белінського тепер большевики в Москві шанують нарівні з Пушкіним, Чернишевським. Далі, деталізуючи це питання дружби з Росією, Корнійчук пояснює, що «як в росіян було дві культури — одна Пуришкевича, а друга Чернишевського та Плеханова, так є і дві українські культури — одна Петлюри, Винниченка, Єфремова, та друга Т. Шевченка». На закінчення йшла подяка КП(б)У і Хрущову, потім ВКП(б) та Сталінові.

Другим промовляв Вішневський, заступник голови спільки письменників СССР. Чогось гістерично-сумбурнішого та дикішого, але й нахабно-московсько-шовіністичнішого тяжко собі уявити. Хвалив він козаків (!) за їх походи Дніпром в давніх часах, Олега і Святослава аж на Константинопіль. Переплітав ці похвали простацькими, нецензурними натаками, які, як чути було, більшості зібраних не смакували. Вішневський, як видно помилився в оцінці київської аудиторії. Потім він, ні з того, ні з сього, гукнув: «Судьба наша и ваша, украинцы, единая». Ніби в тих походах за Олега і Святослава. «Далі боротьба з турками — спільно багато віків виходили ми». Потім, на всякий випадок, ніби оголошуючи себе непочитальним і безвідповідальним за свої теревені, заявив, що «сьогодня вечір радости і поезії, тому можна бути собою і одвертим». Згадує «часи Хмельницького, коли Росія врятувала Україну». «Нарешті Будьонний і Бердичів — прорив по шляху, що ним ішов колись і Хмельницький. Українські селяне вказували навіть місця, де бились козаки». І хвалиться Вішневський, що, мовляв, і «будьонівці бились там не гірше від козаків Хмельницького». І це те-ж, очевидно, має промовляти за «єдиную» долю росіян і українців. Нарешті, підкресливши раніше, що на вечір радости і поезії можна все собі безвідповідально дозволити, Вішневський вигукує: «Дурні в Берліні носяться з расовими теоріями. Хіба наша кров не перемішалась? Вона єдина». Такі об'явлення Вішневського про єдність крові росіян і українців дуже симптоматичні і характерні «для даного відрізка часу». Стаханівці від науки будуть мусіти ці тенденційні теревені Вішневського (Москви) надати науково обґрунтувати, «перевертати до гори старі норми», до яких дійшла наука в цій справі, бо в цьому істота стаханівця-академика, як і стаханівця-шахтаря.

Далі знову згадував Вішневський про спільну долю росіян та українців в російській армії на Стоході, майже дослівно про спільний «котелок», як і в 1917 році. Вішневський найбільше і нагадує таких крикунів того часу. І остаточний його висновок: «Життя України і Росії — з'єднає, і особисте, і народностей». Далі ще крикливо і виразно погрозуючи пригадував, що «Сталін бився за Україну проти німців, Махна, Петлюри, Денікіна. Сталін врятував Україну. І кожному весну тягне мене на дорогу Україну подивитися, як там живуть тепер. Порвіте кайдани. Вони вже порвані. Тарасе Григоровичу, подивися на Україну. Вона жива і йде до комунізму (це вже найновіша деталь з ще не затвердженого навіть XVIII з'їздом ВКП(б) плану III сталінської п'ятирічки). І ти скрізь живий. Твій заповіт будемо співати і ми, як треба буде». Видно, що вже таки треба.

Від білорусів промовляв і свій вірш до Т. Шевченка читав Янко Купала. Вітали представники сов. Грузії, Вірменії та Азербайджану. Представник сов. Азербайджану передав при цьому «скромний дарунок для українського народу — азербайджанський килим з витканим на ньому портретом Т. Шевченка та «Кобзарь» по-азербайджанському». Зібрані голосно оплескували цю зичливість Азербайджану до Т. Шевченка і України.

Від союзу художників і скульпторів СССР говорив художник Герасімов. І знову те саме. Підкреслював, що «за свободу бились і український і руский народи рука об руку». Згадує — те-ж не до речі — про «ворогів СССР і хитрощі дипломатів» та погрожує їм «армією Кліма Ворошилова».

Характерно, що представники інших народів — гості на Шевченкових урочистостях в Києві — згадують взагалі момент дружби народів ССРСР, але не згадують спеціально про рідність і єдність українців з москалями. Як би там не було, але почуття такту стримує їх від такого згліблення оказаної їм на Україні гостинності. Натомість москалі про це тільки й товчуть. Очевидно гостями на Україні не чуються і тактовність їх не обов'язує.

Голова президії верховного совіту УСССР Корнієць знову зачитує те-ж, що і на мітингу — від Сталіна — і те-ж по-російському. А потім «указ президії верховної ради УСССР» про нагороду авторів проєкту пам'ятника Т. Шевченкові грамотами верховної ради ССРСР скульптора Манізера та архитекта Левінсона.

На закінчення знову лист-телеграма Бажана до Сталіна, що і на мітингу та лист-телеграма академіка Павла Тичини до голови СНК ССРСР Молотова.

О годині 9 урочисте засідання закрито і по 15-хвилинній перерві відбулася концертна частина урочистости з участю хорів «Думки», Київської опери, солістів, державної капели бандуристів та де-кількох оркестрів. Були і декламації творів Т. Шевченка та вірші, йому присвячені. Максим Рильський, — од місця те-ж «орденоносець», тільки що не Леніна, лише трудового червоного прапору, — читав зрезитовано свій вірш Т. Шевченкові. Оплески були те-ж рідкі і глухуваті — для годиться.

Одночасно з київськими урочистостями відбулися подібні-ж, тільки скромніші розмахом, зато сердечніші і надихані щерть пієтизмом до Т. Шевченка, і по всіх обласних містах України. Ці урочистості надавали обласні українські радіостанції. А взагалі-ж Шевченкові дні сього року, з нагоди 125-ліття його народження, почалися по селах, фабриках і заводах на Україні ще майже від Нового Року. Трансмітовано по радіо і в пресі зазначалось велику кількість концертів, сходин, докладів. Всі трансмітовані по радіо Шевченківські урочистості починались «заповітом». Але складались обов'язково найменше з двох частин: 1) творів Шевченка — декламованих, чи співаних і 2) творів російських — класичних і новіших — совітських. Вернулися без явних наказів старі часи — по 1876 році — коли разом з українською річчу треба було виставляти чи грати і російську або закордонну. Правда, Шевченків «Заповіт» тепер не скрізь рівноважився «інтернаціоналом», але пісню про Сталіна і пісню про «Родину»: «Широка страна моя родная» — обов'язково і безвинятково. Характерне ще одне з радіових спостережень: пісню про Сталіна і музику до неї складало багато поетів і музик ССРСР. На Україні першість здобула складена Максимом Рильським. Музику до неї написав Ревуцький. Вона остільки удалася їм, що її залюбки співали і росіяни в російським перекладі. На Україні ще минулого року співали тільки її. Останніми місяцями її зовсім не чути на Україні. Співають пісні про Сталіна, складені москалями. Іноді чути складені Хачатуряном. Але орден — правда не Леніна — Рильському цими днями все таки дали.

Всі ці Шевченківські урочистості і статті йому присвячені, що їх принесли радіохвилі з України і з Москви, змушують до порівняння Москви царської і совітської в стосунку до Шевченка й до України. Стара Москва Т. Шевченка ненавиділа і боялась. Вона його самого й його твори нищила, не пускала в світ. Теперішня червона Москва Шевченка ненавидить і боїться ще більше, але не може вже оголосити його одверто своїм ворогом. Вона пускається на хитрощі: проголошує Т. Шевченка своїм, святкує його річницю, навіть сама спонукає опалих до святкування Шевченківських днів, ставить йому пам'ятники, хоч і такі, як сама хоче Т. Шевченка розуміти, співає його «Заповіт» — «вспоминает ласковым словом», бо так треба. Треба схватись за Шевченкові плечі, відвернути від себе спрямований проти Москви таран Шевченкового «Заповіту», збити Т. Шевченка не тільки червоним, не тільки «совпатріотом», а патріотом навіть Росії-Москви. Та видно, що ці московські намагання, подиктовані не сердечною вдячністю і пієтетом до Т. Шевченка, а страхом

перед ним і спекулятивними замірами, пічого Москві ще не дали і вже не дадуть. Справа її на Україні, в свідомості українського народу, вже вирішена остаточно і то для Москви безнадійно. Бо, — як сказав навіть вже і за українське робітництво та за себе робітник Пасішніченко — «в його (Т. Шевченка) словах буря і ненависть до всіх ворогів». А «Заповіт» Т. Шевченка, наперекір запевненням Москви співзв'язь на Україні не як спогад про щось вже довершене — епічно, тільки як найактуальніший прогном народу — настрєсно-динамічно і кличе Україну й українців сповнити віщу волю свого Пророка.

Радіослухач

З ЖИТТЯ Й ПОЛІТИКИ

— Сучасна європейська криза. — Наше підготування до неї. — Українські потенціальні сили.

Переживаємо момент, коли події навколо нас чергуються з кінематографічною швидкістю. Від стабілізованої Європи, про поступаючу консолідацію відносин в якій чільні державні мужі ще перед кількома місяцями говорили з такою авторитетністю, не лишилось найменшої згадки. Не минає й кількох місяців, щоб в тій чи іншій частині європейського суходолу не відбулося поважних змін міждержавних кордонів. Щодня розкриваємо газету, шукаючи повідомлення, чи теперішній стан війни — не війни не обернеться в стан офіційно виголошеної і признаної війни. Ціла Європа, більше того — цілий світ, перебуває в стадії руху, в стадії далекосяглих змін.

Не може підлягати сумніву, що той теперішній гарячковий стан, що його переживає Європа, є лише початком. Ліквідація повоевних відносин не можлива без розв'язання проблеми Сходу Європи, сучасний стан якого являється так само одним із неминучих і законних наслідків системи відношення міждержавних сил, встановленої по великій війні. Коли сьогоднішнє міжнародне напруження концентрується на Балкані, як вчора воно концентрувалося в Центральній Європі, то це не означає, що розв'язання проблеми нового міжнародного відношення державних сил може бути досягнуто лише шляхом ліквідації цих часткових і локальних осередків напруження. Справа Сходу Європи, конкретно головна і основна частина цієї справи — українська проблема, вже поставлена на порядок денний. Поставлена вже не на сторінках міжнародної преси, як було це кілька місяців перед тим, а в конкретних посуненнях учасників сучасної гри міжнародних сил, які намічаються до реалізації.

* * *

В періоді далекосяглих подій, в який вступає разом з цілою Європою, так само і українська нація, надзвичайно важно, щоб ми виявили максимум напруження наших національних сил, щоб показали себе підготовленими і зрілими до реалізації нашого національно-державного ідеалу. Треба пам'ятати, що поставлення на порядок денний української проблеми ще не передбачає її розв'язання по лінії наших бажань і наших вимог. У великій мірі буде воно залежати від нас самих, від тих сил, тої організованості, з якою ми виступимо в цьому відповідальному для нас періоді.

Група членів Відділу УЦК в Ченстохові після академії пам'яті С. Петлюри 31 травня 1936 р.

Нації, що посідають власні держави, готуються до участі в сучасній грі за перерозподілення міждержавних впливів незалежно від того, яких вона форм набере, всіма тими засобами, що їх дає до розпорядження власний державний апарат. Користуючись ним, вони переводять мобілізацію матеріальних і духовних сил нації.

■ Чи означає перебування наше на разі в становищі недержавної нації те, що перед нами закриті шляхи і можливості для того, щоб перевести відповідну підготовку до майбутніх подій в наших національних рядах? Чи наше недержавне становище веде до того, що для нас єдиною можливістю лишається зайняти ролю спостерігача подій, що розгортаються навколо нас, подій, що в майбутньому, може, будуть відіграватись на нашій території?

Ясно, що на ці питання може бути дана тільки негативна відповідь. Становище недержавної нації зовсім не означає, що єдина можлива для нас позиція в подіях, що розгортаються тепер довкола нас, це — пасивність і вичікування, щоб інші без нас вирішали нашу долю.

■ Коли на разі невідомо, яких форм набере і в що остаточно виллється сучасна гра за перерозподіл світових впливів, то в кожному разі вже тепер можна сказати, що, як рішучі чинники, в цій боротьбі будуть виступати не лише військові й механічні сили заінтересованих сторін. Вже тепер відіграють і в майбутньому, очевидно, ще більшу роллю будуть відігравати настрої і постава широких мас людности. Коли в майбутньому євентуальному збройному конфлікті, при тій ролі, яку в ньому буде відігравати авіація, різниці між фронтом і запіллям, між військовими час-

тинами і масами цивільної людности, що не беруть безпосередньої участі в війні, набере досить таки проблематичних форм, в цих обставинах настрої широких мас людности, як чинник, що рішає про вигру або програ, будуть відігравати не останню роль. Вже тепер являємось ми свідками того, в яких колосальних розмірах переводиться опрацювання у відповідному напрямі настроїв широких мас населення поодиноких держав. В недавньому минулому ми знаємо факти, коли великих досягнень і успіхів було здобуто без єдиного стрілу шляхом психичної демобілізації і морального розкладу противника.

Це значіння настроїв і постави широких мас людности, як чинника, що відіграє роль у вирішенні питання про переросподіл впливів і кордонів в Європі, має спеціальну вагу для нас. Нації, що мають свої держави, можуть мобілізувати свої військові сили, в наших можливостях лежить організація настроїв, волі і свідомости широких мас української нації, об'єднання цих настроїв і волі коло одної мети, одної цілі, встановленої нашим національним розвитком, нашою національною боротьбою.

Широко відомий афоризм, що в війні перемагає той, хто має міцніші нерви. Нашим завданням являлось би взяти всіх заходів для того, щоб у теперішньому відповідальному періоді при всяких обставинах заховати холодну рівновагу, ясний розум і не піддаватись впливам хвилевих настроїв, які могли б нас звести на манівці. Можемо і повинні ми заховати цю рівновагу, бо ми представники однієї із старих селянських націй в Європі, що, не зважаючи на всі бурі і перешкоди, що ставали на шляху її розвитку, завжди невпинно й уперто йшла до своєї мети і довершила опанування однієї з найбільших і найбагатших територій. Можемо і повинні ми заховати цю рівновагу, бо, не беручи на разі, як члени недержавної нації, безпосередньої участі в тих змаганнях, що проходять навколо нас, маємо можливість спостерігати не тільки ті плюси, що їх мають окремі учасники сучасної гри, але тако-ж і ті їхні мінуси, що вони їх старанно заховують; маємо можливість порівнювати їхні сили і можливості з потенціальними можливостями, якими розпоряджає українська нація.

Заховання спокою і рівноваги диктує нам в першу чергу продовження і інтенсифікацію органічної праці у всіх ділянках нашого життя. Ця дрібна органічна праця була в минулому одним із поважних засобів, що допоміг перетворенню нашої етнографічної маси у свідому своїх завдань і цілей націю; в сучасних умовах вона відіграє першорядну роль в справі дальшого піднесення рівня національної свідомості, в справі підготовлення тих вартостей і тих кадрів, які будуть потрібні в майбутньому етапі нашого життя, коли кінчатись наш теперішній недержавний стан. Звільнення темпів або припинення певних галузів нашої органічної праці могло б принести для нації дуже значні шкоди; воно спричинилося би до зменшення нашої зв'язаності, до ослаблення нашої відпорності супроти чужих елементів, до знищення тих наших можливостей, що будуть потрібні у відповідний рішаючий момент.

Спеціальні обставини теперішнього періоду вимагають, щоб у цілій нашій національній праці додержувались ми наставлень, які вимагаються важністю сучасного моменту. Не час тепер для зведення міжорганізаційних і міжгрупових рахунків. Мусить бути висунено на перший план те, що єднає, а не те, що роз'єднує. Тільки ліквідувавши всі наші внутрішні тертя, зможемо ми здобути той максимум сил, якого будуть вимагати ті події, що назрівають тепер в Європі.

* * *

Можуть нам сказати, що ці заклики до національної консолідації, до продовження упертої систематичної національної праці це — лише тільки загальники, які в дуже малій мірі відповідають складним обставинам того періоду, який ми переживаємо. Знайдуться люди, які, піддавшись впливам сучасних знервованих і тривожних настроїв в Європі,

будуть вимагати ефектовних поз, драматичних виступів і декларацій і будуть думати, що цим способом вони зроблять необхідне і конечне для нації. Забувають в цьому випадку, що в тому періоді, який ми переживаємо, рішає в першу чергу лише сила. Можемо оперувати тільки тою силою, якою ми розпоряджаємо. Наша сила це в першу чергу сила багатомільйонної селянської маси, що витворює мільйони центнерів збіжжєвих продуктів, що постачає до армій тих держав, які володіють українськими землями мільйони вояків, що збагачує державні скарбниці, сплачуючи податки. Хто хоче і вміє бачити, той знає, яку силу опору може виявити ця українська селянська маса, той знає, що навіть весь апарат утиску, яким розпоряджає совітський уряд, раз-у-раз показувався безсилим перед цим упертим опором української селянської маси.

Хто хоче і вміє бачити, той знає так само, що ця українська селянська маса стоїть на тому рівні національної свідомості, коли кожна спроба опанувати її і підпорядкувати чужим цілям, кожна спроба йти до цієї маси, минаючи висунену нею інтелігенцію, — безнадійна і згорі засуджена на неввачу. Коли основною силою нашого руху і наших можливостей є селянська маса, — єдиним реальним посуненням для нас являється продовження тої праці для консолідації і організації в першу чергу нашого селянства, що провадилась до цього часу. Ми знаємо, що ця праця свого часу дасть належні наслідки і буде використана в наших національно-державних цілях. Отже можуть укладатись в теперішній схвильованій Європі найфантастичніші проєкти що до нас. Можуть одні сподіватись, що Україна стане тереном для чись чужої колонізації. Інші можуть мріяти, що Україна під керівництвом московських совітів стане боронити «західно-європейську демократію» проти «фашизму». Коли б Бог у людей одібрав розум і справді було б зроблено спробу реалізації якогось із цих фантастичних проєктів, — немає жадного сумніву в тому, як би така спроба скінчилась. Тоді б та основна сила, якою розпоряджає українська нація, зареагувала б чинно і недвозначно. Бо для кожного, хто знає відносини на Україні в минулому і сучасному, ясно, що по-за відбудовою Української Держави немає шляхів і можливостей полагождення української проблеми, розв'язання питання Сходу Європи в цілому.

Українська справа вже поставлена на порядок денний. Спокійно, заховуючи повну рівновагу, не піддаючись впливам настроїв, що можуть викликати переходові зміни політичної кон'юнктури, продовжуючи систематично й уперто нашу працю для консолідації й організації нації, маємо чекати дальшого розвитку подій. Наш спокій і рівновага базуються на найміцніших підвалинах, бо на сторожі прав нації на самостійне державне існування стоїть багатомільйонна селянська маса, міцно зв'язана з землею, з минулим нації і з її традиціями.

В. С.

Не забудьте, що місяць травень — місяць Української Бібліотеки ім. С. Петлюри в Парижі. Протягом місяця травня складіть вашу датку на підтримання й розвиток українського культурного огнища в Західній Європі, що являється пам'ятником національному героєві — Симону Петлюрі.

Відомості в чеській пресі про Карпатську Україну мінімальні, а «Нова Свобода» в Хусті припинила своє існування при мад'ярській владі. Таким чином українська еміграція в Празі всі відомості про стан Карпатської України черпає лише від тих збігців, що постійно прибувають до Праги. Але ці інформації здебільшого такі неточні, такі перебільшені, що до них треба ставитись з великою резервою. Про становище українських емігрантів, що залишилися на Карпатській Україні, оповідається, що вони всі по в'язницях, що над ними буде суд, що при дослідках їх тортурують, б'ють і залишають подовгу без їжі. Нерідко приходять звістки, що такі або такі емігранти — вже не існують на світі. І на велику радість української еміграції такі вже поховані люди повертаються раптом до Праги живі й здорові.

Вже прибуло з Карпатської України кілька транспортів з емігрантами, а почасти й карпатськими автохтонами. Хоч українська еміграція в Празі й старається допомогти цій новій еміграції, але настрої у новоприбулих дуже песимістичні, бо пристроїтися на працю десь в Празі жадних надій немає, а в можливість повернутися на Карпатську Україну теж ніхто не вірить.

Комітет допомоги збігцям з Карпатської України, хоч і працює, а грошових пожертв вступає до нього мало, а без грошей яку-ж допомогу акцію можна провадити? Громадянство, на превеликий жаль, вичерпане в своїй жертвеності попередніми збірками на Січі та на внески національного податку на потреби Карпатської України, не кватиться із новими жертвами. Таким чином допомогова акція не виявляє себе в тому широкому масштабі, як то повинно було б бути при тій великій трагедії, яку переживають збігці з Карпатської України. Для простих робітників, між іншим, перспективи багато кращі, ніж для інтелігенції, бо всіх, що бажать їхати на чорну роботу, німці забирають на різні праці до себе. Чимало потягів з такими робітниками вже від'їхало до Німеччини. А оце знову набирається партія робітників до виїзду. Умови праці порівнює добрі. Перед виїздом робітників стрижуть, голять, купають й ретельно дезинфікують усі їхні речі. А потім, як кажуть самі німці, їх вчать дисципліні. Серед від'їзжаючих на праці є чимало інтелігентів, є навіть інженери, що за відсутністю можливостей отримати платну працю за своїм фахом, їдуть на працю чорноробочих.

З. М.

Трагічні події, що відбулися в березні місяці с. р. у Карпатській Україні, одним із своїх наслідків мали збільшення старої української еміграції в Румунії новими емігрантами, цим разом з мальовничих околиць української Срібної Землі.

Закордонна преса повідомляла, що в Букарешті організувався спеціальний Комітет для допомоги новій еміграції з Карпатської України. Спеціального Комітету не потрібно було організовувати, бо в Букарешті з 1923-го року існує Громадсько-Допомоговий Комітет Української Емі-

грації в Румунії, який протягом своєї довголітньої праці не раз уже давав приклади великої, національної самопосвяти, уміння позитивно працювати при всяких умовах. Ті-ж самі якості дружньої і планової праці українська організована еміграція в Румунії виявила і в справді допомоги своїм національним братам і сестрам з Карпатської України. Як тільки в пресі з'явилися перші відомості про збройні сутички в Хусті між українцями й чехами, член ради української еміграції в Румунії та голова Товариства Вояків б. Армії УНР полк. Порохівський зараз же виїхав до Сієту, щоб одразу-ж, ще в прикордонній смузі, подбати про допомогу втікачам із Карпатської України.

До Румунії перейшло майже десять тисяч людей. В тому числі українців не більше 550 душ. Решта — чехи: урядовці, військові та жандармерія із своїми родинами. Не входячи в розгляд причин чесько-українських загострень і не шукаючи винуватих в усьому тому, що відбулося, констатуємо лише, що чеська еміграція у відношенні до українців поводитися надзвичайно агресивно. Нападали не лише на чоловіків, але й на жінок. Особлива-ж гостра ненависть була до січовиків. Очевидячки не без впливу чехів 300 січовиків було повернуто назад у Карпатську Україну й у Великому Бичкові передано мад'ярам.

Були повідомлення про те, що в ніч з 18-го на 19 березня з боку Великого Бичкова протягом цілої ночі чути було зойки й стрілянину. То, як повідомляла румунська преса, мад'яри розстрілювали безборонних січовиків. Зберігаючи цілковиту об'єктивність і бажаючи оперувати лише безсумнівними фактами, мусимо тут зазначити, що кілька осіб з тих 300 душ, яких повернули 18-го березня до Великого Бичкова, ще 2-го квітня були живі, хоч і перебували у мад'ярському арешті.

Довідавшись про те, що ті з втікачів з Карпатської України, які не займали в державному апараті поважних становищ та яким через те ніби не загрожує смерть, можуть бути передані мад'ярським військовим чинам, Громадсько-Допомоговий Комітет звернувся до голови ради міністрів та до міністра закордонних справ Румунії з телеграфним, а потім з доповнюючим це останнє писаним проханням, просячи в ньому, щоб нікого з втікачів українців назад не перекидали та щоб дали їм гостинний притулок на терені Румунії бодай до того часу, поки вони зможуть виїхати до інших країн. Ця умотивована інтервенція, очевидно, була узгоджена, бо після неї більше нікого з українців назад уже не перекидали. В той-же час полк. І. Порохівський, примістивши на власні засоби понад 30 осіб в готелі «Чентрал» (найліпший готель в Сієті), допомагаючи українським новим емігрантам харчами і видаючи грошові допомоги, тако-ж із власних засобів, дбав про те, щоб українців ізолювали від чехів та щоб при перетранспортуванні їх вони творили окремих самотійний транспорт.

Треба мати на увазі, що дні 16-го — 20-го березня були часом найгострішого загально-європейського напруження, коли всі держави з надзвичайною покаяльністю укомплектовували свої армії, коли Мад'ярщина збільшила свої військові сили на кордоні Румунії і коли ця остання відповіла тим-же. Протягом 4-5 днів всі втікачі з Карпатської України, чехи й українці, загальною кількістю до 10 тисяч душ мали бути евакуовані з прикордонної смуги. Отже всі рішення приймалися й виконувалися з надзвичайною швидкістю. Серед втікачів українців було багато жінок, які не знали де їхні чоловіки та яка їхня доля, так само було чимало чоловіків, які не знали де їхні родини. До того-ж більшість була заскочена подіями і, рятуючи своє життя, не мала ні часу, ні змоги захопити з собою навіть самі необхідні речі. Все їхнє майно складалося з того вбрання, яке було на них.

Цілоком природне, що настрої невеликої кількості нових українських емігрантів, з яких майже кожний переживав не лише національну, ай свою особисту трагедію, був повний глибокого нервового хвилювання. Ворожість чехів, які правда й самі вже були в Сієті на становищі тимчасових гостей, цю природню нервовість значно збільшувала.

Присутність полк. Г. Порохівського, який дні й ночі присвячував справі допомоги українцям-втікачам з Карпатської України, не тільки спричинялася до поліпшення становища втікачів, але й впливала на них заспокоюче. Виїхав він із Сіфету разом з українським транспортом втікачів з Карпатської України 19-го березня, супроводжуючи його аж до Орадеа Маре, звідки український транспорт направлявся далі до югослов'янського кордону, до станції Жімболія. На велике призначення заслугує тако-ж праця п. адвоката Івана Одовійчука і німця п. Реша (обом мешкають у Сіфеті) та п. посла до Карпатського Союму Тулика і п. Боботи.

20-го березня транспорт українців, що складався з 197 осіб, прибув на станцію Жімболія. Тут, до полагодження формальностей, зв'язаних з в'їздом до Югославії, або навіть лише з переїздом через неї, українців розташовували в гімнастичній салі румунської гімназії та в помещканні двохкласової школи. Само собою зрозуміло, що ці помещкання не були пристосовані для одпочивалень. Тому людям доводилося спати долі, на соломі. Тільки кілька осіб, що мали бодай невеликі засоби, взяли для себе кімнати в готелі. Харчувалися втікачі в готелі «Дачія», дістаючи тричі в день гарячу страву. Подбав про це Румунський Червоний Хрест.

З 197 українців, що виїхали з Сіфету було: 137 чоловіків, 40 жінок і 20 дітей. 20-го березня в Сіфеті залишалися лише: родина полковника Стефанова, що складалася з нього самого, дружини і 4-х дітей, при чому четверта дитина, дівчинка, народилася вже на терені Румунії, і п. Романчук, що лежав хворий у шпиталі.

Союз Українських Жінок-Емігранток та українки-буковинки, що перебувають у Букарешті, скликали нараду для обговорення справи допомоги втікачам з Карпатської України. Зібравши 2000 леїв, вони телеграфно вислали їх на адресу п. адвоката І. Одовійчука. Таку-ж суму дало Товариство Вояків б. Армії УНР у Румунії. З цих 4000 леїв родина полковника Стефанова дістала 3000 деїв і п. Романчук 1000 леїв.

При чинній співучасті бувшого сенатора д-ра Володимира Залозецького зорганізувався допомоговий комітет втікачам з Карпатської України в Чернівцях. Цей Комітет тако-ж вислав свого делегата до Сіфету — п. адвоката Якубовича. По повероті цього останнього з Сіфету чернівецький комітет тако-ж вислав на адресу адвоката Одовійчука 16.500 леїв. Крім того, цей комітет вжив заходів перед міністерством праці для отримання дозволу на збирання грошей по підписаних листах.

Ще перед виїздом українського транспорту з Сіфету, звідти, на власні засоби, виїхало 9 осіб, (5 чоловіків і 4 жінки). Вони приїхали до Букарешту, з метою дістати візи на виїзд з Румунії. Громадсько-Допомоговий Комітет та члени української колонії (емігранти і буковинці) допомогли цим людям приміщенням та полагодженням формальностей, зв'язаних з виїздом до Відня. Коли транспорт втікачів українців затримався в Жімболії, то звідти знову приїхало до Букарешту кілька осіб, якими так само заопікувалася українська колонія Букарешту. Громадсько-Допомоговий Комітет у Букарешті заінтерв'ював перед німецьким та югослов'янським посольствами в справі уділення віз українським збігцям з Карпатської України. З цією самою метою приїздив до Букарешту бувший сенатор д-р В. Залозецький, який привіз тако-ж де-яку грошеву допомогу, що й була видана тим з втікачів, які перебували на той час у Букарешті.

25-го березня з Жімболії, через Югославію до Відня виїхала перша група в 68 душ, що мала горожанську приналежність до Моравії або до Бургемії. В скорому часі, завдяки старанням п. президента А. Волошина, й решта українців дістала позвіл на в'їзд до Югославії. За цим транспортом приїхав п. посол Романюк. В Югославії українські емігранти з Карпатської України були розміщені в українських селах в околицях Старого та Нового Керестура. Але й звідси вони вже виїхали до Відня.

Зворушуюче враження справив у Букарешті лист, присланий повітроплавною поштою Товариством Бувших Українських Вояків у Бельгії, в якому це Товариство писало:

«Довідуємося з часописів, що багато наших людей з Карпатської України емігрувало до Румунії, втікаючи перед мад'ярською навалою і що негайна поміч еміграції необхідна.

«Дозволяємо собі отже просити вас поінформувати нас, куди належить посылати першу підмогу, не чекаючи аж поки зорганізується якийсь комітет у цій справі».

Лист цей прийшов ще тоді коли емігранти з Карпатської України перебували на терені Румунії та ще не було відомо, що з ними буде далі. Але коли Громадсько-Допомоговий Комітет Української Еміграції в Румунії довідався про те, що всі українці емігра (ти звідси виїдять, то бувшим українським воякам у Бельгії відповіли, щоб грошей до Румунії вони не посилали але щоб збірки тим часом не припинили. Бо виїзд карпатських українців з Румунії потреби в допомозі не зменшує. Чому українському громадянству всюди належить як найінтенсивніше збирати гроші, щоб можна було їх вислати на ту адресу, яку подасть уряд Карпатської України. Певно, що в місці сталого осідку емігрантів з Карпатської України буде утворено спеціальний орган, який і займеться опікуванням цією найновішою українською еміграцією. Останні відомості — з Сієту говорять, що труди прибуло ще 18 українців. Вони тако-ж виїдять до Відня.

Велику працю перевів Громадсько-Допомоговий Комітет Української Еміграції в Румунії тако-ж у зв'язку з телеграфними та листовими відповідями на запити з різних країн про розшуки близьких та знайомих серед тих з Карпатської України, що перейшли до Румунії. На жаль, Комітетові не пощастило роздобути список українців-втікачів з Карпатської України, що перейшли до Румунії. Зважаючи-ж на те, що й тепер продовжують надходити запити, подаємо бодай неповний список тих, що, попавши до Румунії, виїхали через Югославію до Відня:

Інж.-агр. Авсійко Микола, інж. Бедей Петро, Білей Юрко, Білинська з 2-ма дітьми, проф. Л. Бич, Бажанський, інж.-агр. Бойко Тихон, редактор Бойчук Йосип, Бойчукова Ю. з дитиною, різбяр М. Бутович, Вайда Микола, Валушчукова Маруся, Велігорський Михайло, Велігорська, Волощак Іван, інж. Гайдовський-Потапович Олександр, Гартані Йосип, Головацький Ю., Гриць Адальберт, Гриць Іван, Гудак Адальберт, медик Гуменюк, д-р Дзюбан Мартин, д-р Дудикевич з дружиною і 4-ма дітьми, Єна з дружиною, Єфремов Борис, полк. Єфремов Сергій, Желтвай, Іваненко Євген, Іваненкова Маргарита, Калинюк Маруся, інж. Калюжний Радіон, інж. Капля, Катроський-Косаківський Дмитро, інж. Кирилук Данило, Клименюкова з дитиною, Ключурак Андрій, Ключурак Василь, Ключурак Федір, Ключуракова Олена — дружина міністра, Ключураківна Ольга — донька міністра, Кочерган Гомільнар, учитель, син надрадника, Крис, інж. Куриленко Мирон, Курилка, Дасчукович Роман, проф. Лисинський Борис, Макаренко Олена, д-р Мандзюк з дружиною, вчитель Манченко Петро, Матяшівна Пуфі, Мацівичева Елеонора, Міткович Михайло, Микитка Мирослав, Миколик Степан, отець Миськів Христофор, Михалевич Ніна, Михалевич Марія, Мурашко Катерина, Нагірний Микола, Нагірна Стефанія, Недоля Іван, інж. Онищенко Ф., техник Павлічук Роман, д-р Пановський Вільбанд, Петренкова, д-р Пілтас з дружиною, д-р Подригулка Іван, шофер Портов Віктор, Пік Євген, Приходько Віктор, Приходько Петро, професор Подільський Константин, Равичева Валентина з дитиною, Рак Федір, Романчук, Свобода Оріся, Свобода Слава, Смерека Іван, шофер Смеринський Володимир, професор Смеринський Юрко, Смеринська Ліза з дитиною, Стадниківна, Стегура, полковник Стефанів з дружиною й 4-ма дітьми, проф. Тимченко Микола, Тисовська Стефанія, інж. Ткаченко Василь, Ткаченкова Маруся, суддя

Телюра Володимир з дружиною, Тюн Євген, Фіріла Олекса, Филонович Вероніка з дитиною, Фролякова (ім'я невідоме), Фролякова С., Хіменцова Марія, проф. Храпко Микола, Чучка Іван, Шинкаренко Олекса, Шлюсар Василь, Шпилька Володимир, Щеснюк Степан, Яковенко Антон та інші. Янішевський Іван з дружиною.

На дальшу допомогу втікачам з Карпатської України та на видатки, зв'язані з допомогою акцією Громадсько-Допомоговий Комітет отримав від п. проф. Федоренка Юрка — 500 левів і від аптекаря п. Козака Аврелія — 100 левів.

Жертводавцям щира подяка.

Дмитро Геродот

ПОШТОВА МАРКА ПРИСВЯЧЕНА КАРПАТСЬКІЙ УКРАЇНІ

З нагоди видатної події — першого Сойму Карпатської України випущено було спеціальну чехо-словацьку поштову марку, ціною в три корони.

Подаємо тут репродукцію цієї поштової марки, збільшеної в півтора рази. Кольору вона синього. На ній представлена одна з дерев'яних церков Закрапаття в українському стилі. Видніється на ній те-ж український напис «Карпатська Україна» і дата першого Сойму.

Сьогодні уявляє вона собою історичний інтерес не лише для філателістів.

С В О Ї М Ш Л Я Х О М

(П А Р И С У К Р А І Н С Ь К О Ї С У Ч А С Н О С Т И)

Е В Р О П А

Перед тим, як приступити до розділу про Європу й про наше відношення до неї, мусимо навести певну коректуру в саме розуміння Європи, чи то пак в її поділ. На нашу думку, наступні рядки вияснять багато для розуміння того, що діялося в Європі, допоможуть розібратися українцеві у тих складних процесах, що ними перейнята історія Європи, а разом з тим і в історії її цивілізації.

Нас, і батьків наших, очевидно ще й дідів, вчено і з географічного і з історичного боку дивитися на Європу з погляду, так би мовити, меридіонального її поділу, себ-то привчено нас поділяти Європу на Західню (Окцидент), Середню (Mittel-europa) і Східню. Так очевидно проходило життя, особливо другої половини ХІХ століття, що поділ цей якось вривався в наші голови і сьогодні, вже на порозі складних перемін не тільки географічних чи політичних, але й психично - ідеологічних ми ще так само перейняті гіпнотичною силою цього заученого в школі поділу Європи на три частини.

Нам-же видається, що поділ Європи є трохи инакший, і навіть, на нашу думку, значно простіший. Коли проглянути хоч би поверхово історію повстання європейської цивілізації, шляхи переміщення чи роздроблення її центрів, одсунення чи пересунення галузок, що давали ті чи інші продуктивні овочі, — то кидається у вічі поділ Європи не вертикальний, а горизонтальний. Инакше кажучи поділ на Північ і Південь. Цей поділ у багатьох фазах своїх стосунків нагадує стосунки Півдня-України з Північчю — Москвою-Росією. І аматор-історик знайде тому силу аналогії.

І справді, основою-базою європейської цивілізації є Еладда-Рим, себ-то Південь — басейн Середземного моря. І ціла Римська історія, здебільшого, то є боротьба цього південного, на той час, культурного центру-вузла, проти «варварської» Півночі, куди несеться на вістрях римських мечів — південна цивілізація — Pax romana. Досить згадати, що Рим на початках свого росту вже навіть і для самої Галії робив кордон; Gallia Cisalpina (Доальпійська) і Gallia Transalpina (Заальпійська). Доальпійська — Cisalpina — вже вважалася натурально приєднаною до Римської системи, в той час, як Заальпійська — Transalpina — вважалася своєрідним hinterland'ом для проникнення Pacis Romanae і яка, з погляду Риму, вважалася заселеною «варварами».

У тій боротьбі Півдня-Риму з Північчу-Заальпійщиною зростала і вкорінялася майбутня європейська цивілізація.

Коли всохло джерело Півдня-Риму, переймає першенство Північ — Римська імперія Карла Великого. А по недовгому часі неминуче і вона розбивається на Північ і Південь. Натуральний природний поділ бере гору всупереч всій геніяльній стратегії і тактиці Карла Великого. Аджеж на коні історії є дві назви тої самої імперії : Карла Великого і Шарлеманя, цеб-то тої імперії, од якої починають свою історію як Франція, так і Німеччина. Поступово Південь, сформовуючи свої ідеологічні і економічні системи, посовується на Північ, де що раз, то більше опановує великі простори.

Війни Середньовіччя просовують Іспанію аж до опановання теперешньою Голандією, а ціла історія Франції, то ніщо инше, як боротьба Півдня (Франції-Наварри) проти Півночі (Англо-Саксонії). Кордон між Півднем і Північчу посовується що-далі на Північ і ще навіть перед 1871 роком існували офіційно: Південна і Північна Німеччина, які значили розмеження характерів, типів, вдач, підсоння. Адже - ж Баварія й Баден (широ католицькі) так довго і різко відмежовувалися від уперто протестантської Прусії, Бранденбурга, Гановра.

Коли взяти, наприклад, історію стилів в архитектурі, то те-ж помітимо, що романський стиль, що дійшов до Лютеції-Парижа, згодом поволі відтиснюється північного виробу готикою, яка доходить навіть до Севільї і Кордови, але реванш потім бере південний ренесанс, що перемагає готику і заходить навіть до Данії, Швеції й до Північної Пальміри — Петербургу.

Чи-ж Гус, Лютер, Кальвін не були виявом духу Півночі проти Південного католицизму? А чи відірвання англіканської церкви не є вияв небажання Північного характеру підлягати втіленню релігійного авторитету Півдня? А чи вся боротьба Нідерландів проти іспанського панування не є тим самим виявом боротьби Півночі проти експансійної на той час сили Півдня? А ціла доба Наполеона, цього великого південного генія, не була неустанною боротьбою Півдня проти Півночі? Вже, правда, за часів Наполеона, в силу складних процесів розгалуження центрів європейської рівноваги, помітно вже виразне заломання кордонів цих двох світів — Північного й Південного, бо в боротьбі проти Південного Імператора стають і такі мішаного типу держави, як Дуалістична Австро-Угорщина та Росія. Що-ж до Австрії, то після Наполеоновської доби не пройшло й століття, як скріплена Прусія у 1886 році остаточно відтискає Австрію з Півночі, а у 1938 році скреслено її цілком з карти Європи.

Після доби Римської, після складного процесу формування Європи — Північ виступає завжди, як сила матеріальна, сила фізична, завойовницька (франки, лонгобарди, нормани, готи, тевтони, Карло XII, Англія, Прусія, врешті Германія), в той час, як Південь виступає весь час, як сила духовна (католицизм), як сила інтелектуальна й почуттєва (антична філософія, енциклопедисти, ідея великої революції, ідея демократії). У наступній боротьбі Півдня з Північчу витворюються й перемагають ідеї соціалізму й комунізму, ідеї міжнародного братерства. У цьому зударі остаточно рушається мішани (південно-північні) типи держав (Австро-Угорщина, Росія), у цій боротьбі скріпляється сила Півночі — сучасної Німеччини (особливо після аншлусу, приєднання Судетів й розпаду Чехословаччини).

Складні процеси політичного й економічного розвитку Європи, розріст населення й пересунення його, протягом XIX століття починають плутати лінію природнього поділу Європи, але велика війна і її наслідки поновно виправляють кордон цього поділу. I XX-те століття показує, як виправляється природній кордон Європи. Цілий процес відродження могутності сучасної Німеччини тому доказом (поступове ламання штучних кордонів, утворених Версальським договором). Цікаво, що першим з виявів походу її проти Півдня було приєднання Баварії, Саксонії, Вюртембергу до північної системи, а останній наступ — на самі межі — на Австрію з Тиролем.

В західній Європі цей поділ-кордон, аж надто виразно виступає як раз в Бельгії, яку цей кордон перерізає. Од того і походить вічна трагедія внутрішня Бельгії (тяжке співжиття валонів і фламандців). І хто знає, як далеко ця трагедія дійде?

Шляхами того природнього поділу Європи тепер йдуть життєві процеси, яких ми є свідками. Зазначуємо, що над їївропою тяжать дуже складні наслідки минулих століть од Е штучного меридіонального поділу. Підходячи до Європи і до зрозуміння її мусимо прийняти під увагу цей її натуральний поділ та взаємну боротьбу її двох частин.

* * *

Підходячи до питання Європи, мусимо підійти до неї реально, не по книжному, а згідно з тими враженнями, які маємо од неї безпосереднє. Європа XX-го століття, Європа, проста Європа, не та, що ми її знаємо з літератури, а звичайна, на яку дивитимосся без окулярів, особливо, рожевих, оця Європа буде нас інтересувати. Бо з цією Європою матимемо ми, українці, до чинення, матимемо стосунки.

Не ходить тут нам про аналіз цілої європейської цивілізації, про риси цієї системи, про їхній той чи інший вплив.

Наше завдання звузимо до одзначення кількох характерних рис, які яскраво позначаються на Європі і що являються неоспоримими прикметами сьогочасної Європи.

Хто ближче знайомий з буденною Європою, хто прожив тут, особливо в західній, не як турист, а так просто, як мешканець, кілька років, тому кинеється мимоволі у вічі фізичне нездоров'я населення. Цілком зрозуміло, що знати тут ще наслідки великої війни, яка винищила велику кількість людей, забрала, так би мовити, живий інвентарь. Одначе не тільки війна минула є причиною того нездоров'я. Частина спадає і на умови життя. Наприклад, статистика Північних Сполучених Штатів Америки виказує, що протягом п'яти років 1928-1933 у Сполучених Штатах загинуло від залізничних, авіаційних та автомобільних катастроф не менше, ніж за чотири роки великої війни на західньому фронті.

Причиною того нездоров'я є винародовлення Західної Європи. Не є секретом, що у Франції та в Англії приросту населення немає. Кожний рік є роком дефіцитним. Радикальні міри, що їх приймають Німеччина та Італія що-до піднесення родини, тимчасом стримали процес вимірання і дали позитивні для цих країн наслідки приросту. Але, оскільки прирост буде йти так, як він іде зараз в цих країнах, і оскільки розподіл територій і того, що прийнято називати «земними благами», не буде урегульовано мирним шляхом, то такий прирост неминуче приведе до нового збройного конфлікту, який матиме наслідком нове винищення фізичне в Європі і спричинить поновний процес вимірання.

«Населення Європи зменшується, — пише Жан Монтень. А про Англію вже й не говоримо. Італія й Німеччина робляться вже стаціонарними. Єдина країна, що мала ще великий приріст по народженню, це Іспанія». (*«Assistons-nous au crépuscule de la race blanche»*. Jean Montaigne. 1936).

Кільки років тому тяжко було тут добути дані про рух населення. Але зараз у Франції проблему винародовлення поставлено на порядок денний і тому знаходимо багато цифр, що доводять це вимірання.

«На протязі першого триместру 1937 року було у дев'яностах департаментах Франції 158.605 народжень живих дітей» (*«Gringoire»* 7. 10. 1938. Paris).

себ-то приблизно 1.762 народжень у день на цілу територію Франції, в той час, як наприклад в Японії що-дня народжується більше 3.000 дітей, себ-то майже вдвічі.

«У першому триместрі 1938 р. народилося лише 157.253, себ-то число народжень змешилося на 1.352.

Кількість смертів й розводів збільшилася. Кількість-же шлюбів — зменшилася» (ibidem).

Ось статистичні дані Франції за 1926 р. «На 12.804.88 родин, що заселяють Францію

родин без дітей	1.881.264
родин з 1 дитиною	3.674.348
родин з 2 дітьми	2.809.130
родин з 3 дітьми	1.525.551
родин з 4 дітьми	816.542»

(«Marie-Claire» з 14.10 1938 Paris). А далі родини з більшою кількістю дітей зменшуються в геометричній прогресії.

«У 1937 році у Франції було 132.000 шлюбів, за той час сталося розводів 11.600. У 1930 році на 169.000 шлюбів було 9.700 розводів. Сучасна пропорція — один розвід на 12 шлюбів» («L'Intrasigeant» з 14. 4. 38, Paris).

Загроза вимірювання стурбувала зараз у Франції всі кола, і на засіданні Французької Академії Наук п. Бовера, голова Національного Союзу боротьби проти винародовлення зробив доклад, з якого виходить:

«Народження у Франції продовжують зменшуватися у 1938 р. Смертність перевищує приблизно на 40.000. В Італії, навпаки, перевага народжень над смертністю виносить 35.000 (загальна кількість народжень 1.031.000), а в Німеччині — 40.000 (загальна кількість народжень 1.450.000). Кількість італійців в 1938 р. збільшилася на 424.000, а німців — на 500.000» («Le Journal des Debats» з 5. 2. 39 р.).

Видатний французький генерал Барат'є цілою серією своїх статей привертає увагу широкої французької публіки на страшні наслідки вимірювання у Франції і, між іншим, пише:

«Оскільки в 1876 році наша країна може з гордістю зареєструвати 1.022.000 народжень, цифру найвищу, що її вона досягнула, то вже в 1930 р. ця цифра зменшується до 750.000, а в 1937 р. вона виносить лише 616.000. За шістьдесят років цифра новонароджених знизилася на 400.000, а з них 134.000 за сім останніх років.

Надзвичайне зменшення смертності за це півстоліття, що підняло середній протяг життя з сорока до шестидесяти років, протягом певного часу тримало число смертей нижче цифри народжень, а це дозволяло маскувати справжні лихі наслідки винародовлення. Але смертність не могла зменшуватися безконечно, і фатально мусіла одного дня перевищити народження. Ми як раз до-

сягли цієї епохи: демографічний баланс років 1935, 1936 і 1937 показує, що справді протягом цих трьох років загальна сума смертей перейшла на 42.000 випадків кількості народжень.» (gen. B a r a t i e r. «Le peril des effectifs». «Le Temps» 12. 2. 1939. Paris.)

Той-же автор подає дуже інтересні цифри про демографічний рух Німеччини. Вони такі:

«Починаючи з 1878 року лінія народжень у Франції йшла на спад, в той час, як в Німеччині, на сучасній її території, ця цифра прогресувала до 1910 р. досягаючи цифри в два мільйони. Вона зменшилася найбільше під час війни до мільйона, але знову підвищилася до 1.700.000 починаючи з 1920 р. В цей момент ця цифра вертикально спадає і в 1933 р. ми маємо цифру в 1.120.000 народжень. За тринадцять років річна цифра німецьких народжень зменшилася приблизно на 600.000. Але прибуття до влади Гітлера викликає раптове збільшення: народження, збільшившись раптово до 1.342.000 в 1934 р., з того часу тримається постійно на кількості 1.410.000, що відповідає річному збільшенню біля 300.000 в стосунку до 1933 року. Отже можна сьогодні вважати, що криза вимірання спинена по-за Рейном» (там-же).

У всіх державах Європи, особливо Франції, Італії, Німеччині, Англії, як тако-ж і Північних Штатах Америки працюють колосальні організми, приватні і урядові, з колосальними бюджетами, що мають метою боротьбу з виміранням.

У Франції, прикладом, існує спеціальна премія Кон'яка, що дається багатодітним родинам, а хрещеним батьком десяти дитини є вже традиційно Президент Французької Республіки. Лише, порівнюючи, досить рідко доводиться Першому Достойникові Франції витратитися на такі хрестини.

До речі, одмітимо, що й діти тут не такі, як то ми звикли бачити. Тут діти від 6 до 8 років роблять вражіння дорослих, у них вигляд не дитячий, вони міркують, говорять, висловлюються, як дорослі. В ці роки вони вже втягаються у вир життя і починають розуміти його зо всіма трагедіями (сімейними драмами, тяжким заробітком то-що), це вони переживають глибоко і тратають той веселий вигляд, ту дитячість і безтурботність, так істотну їхнім рокам. Дитячі школи устатковано прекрасно, особливо в останні часи, але програм такий переобтяжений, що приходить дивуватися, як можна на дитину накладати подібний тягар. Наприклад, семилітня дитина в-осени починає вчити абетку, а під літо наступного року вже мусить знати усі чотирі правила арифметики. Ритм навчання поспішний, відчувається гонка, поспіх, напруження, і дитині, особливо з середніми здібностями нема часу ані побавитися, ні погуляти, ані просто відпочити.

Хворих дітей (як наслідок умов життя, так і причини насліддя — особливо алкоголізму, сифілісу й туберкульозу) страшний відсоток. Ціла Франція вкрита сіткою превенторіумів, санаторій і диспансерів. Коли-ж ви приходите до лікаря, то перше питання, яке чуєте, це — чи не було у вас сифіліса, і лікар, на вашу негативну відповідь, вимагає посвідки про Васерманову реакцію вашої крові.

Що-до Сполучених Штатів Північної Америки, то там з 1 липня 1938 р. увійшов в силу закон про те, що всі особи, які хочуть дружитися, мусять представити медичні сертифікати про те, що вони не хворі на сифіліс. Вважають, що цей новий закон врятує до 13.000 дітей від спадщинного сифіліса що року! Так само обраховують, що на 50 відс. буде менше мертвонароджених дітей («L'Intransigeant» з 14. 4. 1938 р.).

Можливо, що тому виміранню сприяє процес так зв. індустріалізації країни. Відомо, що Велика Британія вже в кінці XIX століття на 50 відс. індустріалізувалася. Франція-ж очевидно тепер той відсоток вже те-ж перейшла. Французьке село тікає до міста. Зараз в цій країні можна купити (навіть не дорого) ціле село з сільською радою, з землями, луками, церквою, будівлями, бо воно спорожніло, нема ні одного мешканця. А коли ви перебуваєте десь в глухому закутку Франції на селі, то помітите, що мешканці здебільшого старі люде. Молодь вивтікала.

Не спинятимемося далі над цими цифрами, залишімо цю працю спеціалістам. Але й з того, що вже наведено, мимоволі напрошуються невеселі для Західньої Європи висновки. І цілком правий ген. Баратьє, який пише, що:

«Перед нашими навчителями—конче завдання твердо дати до розуміння їхнім ученикам, що ідея родини є в основі ідеї батьківщини і що нація, в якій діти є рідкою річчю, засуджена раніше чи пізніше на знищення і на поневолення» (gén. Baratier П. «Le Temps» з 14. 2. 1939 р.).

І як продовження цього песимістичного констатування беремо далі цитати згаданого вже Жана Монтеня:

«Наша еліта,— а про неї говорять, що це єдине, що рахується,— безплідна. У Сполучених Штатах — 97 відс. жінок так зв. інтелігенції — не мають дітей».

«Розводів в Росії є 37 відс. (це-ж Європа на большевицький кшталт! М. К.) В Америці фактично одне подружжя на два — розводиться».

Поруч з фізичним недомаганням Європи (і Америки так само), поруч з такими хворобами, як алкоголізм, сифіліс та туберкульоз, є ще і инша страшна хвороба психична. — божевілля.

«Божевілья, найбільша небезпека нашої епохи, нас охоплює. В Сполучених Штатах — а це-ж наймолодша ж раса — божевільних більше мільйона», — пише Ж. Монтень.

Себ-то на 110 мільйонів людей населення — більше мільйона божевільних! Инакше кажучи на 100 людей — одна людина божевільна!

Англія й Франція не уступають Америці. В Німеччині і в Італії відсоток не менший.

Тут, наприклад, у Франції,

«в 1938 році на департамент Сени (Париж і частина околиць. М. К.) припало 20.000 божевільних. Лічниці переповнені ними» (P i e r r e V e b e r «Pro domo». «Candide» 5. 5. 1938 р.).

А скільки-ж їх є отих так зв. *simples d'esprit* (придуркуватих), що не знаходяться по лічницях, а живуть під доглядом родин. Цікаво одмитити, що на нашу нечисленну еміграцію у Франції, під впливом тутешніх умов і ритму життя, за якихось 14 років, зареєстровано кілька десятків випадків божевілья. А це-ж всі ті, що мають українську закваску, виходці з степів, з сильними природними нервами, з повільним природнім темпераментом!

А ота епідемія самогубства на ґрунті розхитаної нервової системи, коли людина не віддає собі відчиту у своїй чинності, знаходячися перед труднощами життя. При інших обставинах може та людина переборолаб ті обставини і знайшла б багато виходів із трудних ситуацій, замість того, щоб кінчати з собою.

Чи не жахлива, хоч і яка яскрава ілюстрація цієї нервової і духовної нерівноваги — ота пошесть самогубств, що її викликало в Середній Європі славетне «*Sombre Dimanche*» («Темна Неділя»). Просто приходить дивуватися, що у ХХ-му столітті є люди, які, послуховавши подібну музику, йдуть кінчати з собою. Цьому навіть імени немає!

Найбільше характеризують хисткість і нестійкість людської психики недавні події вересня 1938 року, коли всі, в якомусь одчаю і зневірі, готувалися до війни, якої, як на здоровий розум, бути не могло. А скільки було витрачено нервів, скільки паніки й жаху! Хто пережив ці вересневі дні на заході Європи, той справді ніколи не забуде того страшного психичного стану людства Західної Європи.

А хіба не яскравою ілюстрацією такого самого хисткого стану психики в Сполучених Штатах Північної Америки — являється ота знаменита, просто до анекдоту подібна, *м а с о в а* паніка у людей, що сталася на всьому просторі Сполучених Штатів, коли *п о р а д і о* передавали сцени з «Боротьби Світів» — п'єси Герберта Уельса?

«Ми є старе тіло, що розкладається, — пише Ж. Монтень — Розвиток розуму падає, наша нервова система піддається під ударами».

Ці слова — який pendant до думок знаної книжки Шпенглера про «Занепад Європи».

* * *

Одночасно зазначимо, яке здоров'я фізичне посідали ми, українці, і то не що-давно. Хіба у нас було дивовижним явищем, щоб у родині було більше десяти дітей? Вважалося звичайною родиною, де було 5-6 дітей, і родина жила, мала що їсти, мала куди дітися. Ми пережили і велику війну, і нашу визвольну, живемо під чужими державами, переживаємо нечуваний режим під совітами, що вже винищив мілійони, — це все, розуміється, одіб'ється на стані нашого народу. Але коли нації нашій дати можливість пожити десять-двадцять років в нормальних і властивих для неї умовах, — то без сумніву населення України скоро перейде за 45-50 мілійонів.

Принагідно гляньмо на фізичне здоров'я Азії. Позичимо цифри:

Візьмім Японію. У 1815 році — мала вона 25.000.000 душ населення, у 1910 р. — 45.000.000 душ, у 1918 р. — 57.000.000 душ, у 1930 р. — 64.000.000 душ, у 1935 — 69.251.000 душ, а на початку 1938 р. — 71.260.000 душ. (беремо цифри у цитованого Ж. Монтеня). І це лише на островах, без Кореї і без Манджурії і ріжних країн, де японці перебувають. Приріст населення в Японії є 2.100.000 душ на рік, себ-то, так би мовити «чистого прибутку», бо це цифра — перевищення народжень над смертністю. Кожного дня різниця на користь народження є 3.000 душ, на годину — 125, на хвилину — 2!..

Візьмім Китай. Китай переходить за 20 років з 320 мілійонів до 472-х, себ-то 152 мілійонів душ «чистого прибутку», або, инакше кажучи, 7 мілійонів приросту на рік, на день — 20.000! Індія за ті-ж роки з 315 мілійонів — переходить на 363, Нідерландські Індії — що є надзвичайним — з 39 мілійонів переходять на 64. Майже вдвічі!

Просимо вибачення у читальника, що багато в цьому розділі подаємо цифр. Зрозуміло, що цифри — річ нудна і навіть втомлююча, але при трактуванні таких проблем, як ріст чи занепад населення — найкраще промовляють цифри. Тому ми їх і подали. Особливо азійські — для порівняння з європейськими.

* * *

Вернімося до Європи.

Це фізичне її нездоров'я, сказати б — фізична дегенерація — веде за собою, як неуникнений наслідок, і моральне нездоров'я, моральну дегенерацію, а моральний регрес виявляється у багатьох площинах життя, якого ми безпосередні свідки.

«Криза, політичні ненависті, стиснення в містах, радіо, шуми — все нас вбиває. У чеснотливій Альбїонії аморальних злочинів втрічі більше стало, івалтувань ще більше. В Німеччині — вони вчетверилися. В Америці треба було скликати негайно Кримінальний Федеральний Конгрес, бо «розпад порядку і закону в цілій країні виникає в страшних розмірах» — продовжує свій песимистичний діагноз Ж. Монтень.

Надзвичайно цікавим і характерним, наприклад, був вис-туп французького академіка Дюамеля (в кінці 1938 р.), який в Академії Наук зробив спеціальний доклад про негативні і лихі наслідки від користування радіо. Академік Дюамель вважає, що вживання радіо відучує людину від читання, від думання, від інтелектуальної роботи. Цей доклад викликав дуже живий інтерес і розголос.

Так ніби в pendant до констатування французького учено-го «Figaro» (з 12. I. 1938 р.) подало таку звістку з Риму:

«Згідно з докладом голови Федерації Видавців, Іта-лія є країною, в якій найменше читають. Приблизно од-на людина на 1.600 цікавиться читанням. «Regime Fas-cista» виводить з того, що італійці мають «здібність розу-міти речі незрівняно швидче, ніж який інший нарід» і що «фашизм потяг Італію в дуже інтенсивне життя, яке перешкоджає людям заглиблюватися у чи-тання їхніх улюблених авторів».

Яке б пояснення не давати такому констатуванню, але яс-но виходить, що сучасні форми цивілізації, а особливо її ритм, справді перешкоджають людині читати й розвиватися, не дають часу і спроможності зосереджувати свою думку над придбаним з читання.

Недавно велика полеміка виникла між французькою і німецькою критикою про те, що ніби в Німеччині помітний спад літературного руху і смаку. Німецька критика, відповідаючи, доводила, що контингент письменників в Німеччині не змен-шився, а якість їх не згірша, ніж в інших державах Європи. Не входячи в розбір цього цікавого питання, все-ж вважали ми потрібним одмити і цей факт, бо він, очевидно, має ті самі коріння що і у згаданих випадках Франції і Італії.

Сучасне становище європейської цивілізації і стан носія її — біої раси — викликає дуже серйозні роздумування. Ціл-

ком зрозуміло, що симптоми занепаду зупиняють глибоку і серйозну увагу окремих одиниць ученого світу і ми не можемо обійти мовчанкою думки знаного французького ученого економіста Андре Зіґфіда, члена Академії Наук, який над питанням про кризу сучасної цивілізації спинився дуже докладно, виголошуючи численні доповіді. У грудні 1938 року він зробив доклад у Французькій Академії Наук на ці теми і торкнувся аналізу різних криз, що переслідують людство.

Говорючи про поступові кризи сучасні (ліквідація війни — криза часова, криза несталості цін — криза періодична, криза ісоґрафічна, що спадає на континент Європи), одмічає учений ще й четверту кризу, загальнішу, яку він називає «кризою індустріальної революції».

«Я розумію під цим — говорить він, — ту кризу, яка виникає з колосальних перемін, що їх викликає у людському житті нашої доби нові методи продукції, методи, породжені машинізмом...

Ця криза ламає на наших очах кількитисячелітню арматуру, що її ми отримали від наших батьків. Більше того, ми починаємо помічати, що ця криза спричиняється й ставить необхідним питання ревізії взаємновідносин людини й природи, людини й суспільства, людини й міста. Навіть релігія і та втягнена у цю небезпечну авантюру, що підриває одночасно рівновагу по-між континентами і і расами...

Ми відчуваємо, що моральна криза виникає для всіх людей з цього бурливого проґресу. І хочеться говорити водночас про великість і про занепад модерної людини.

Проґрес моральний більше спізнений, ніж проґрес технічний, як що не уважати, що перший є у стані занепаду» («Le Temps» з 11. 12. 1938 р.).

Професор А. Зіґфід є економістом. Висновки його і констатування є результат дедукції з сучасности, яку він знає досконало, бо спеціальність його — світова економіка — примушує його мати діло з живими процесами, що в житті фіксуються цифрами. І це на підставі цифрового матеріалу виводить він свої твердження.

Микола Ковальський

(Далі буде)

ТЕЛЕГРАМА: ПРЕЗИДЕНТА УНР АНДРІЯ ЛІВИЦЬКОГО ДО ПРЕЗИДЕНТА РУЗВЕЛЬТА

ПОДАЄМО З «GAZETTE de LAUSANNE» ПЕРЕКЛАД ТЕКСТУ ЦІЄЇ ТЕЛЕГРАМИ:

У зверненні Вашої Ексцеленції до голови Німецької Держави та прем'єр-міністра Італії, згадана була по-між іншими європейськими державами, яким мала б бути загарантована їх незалежність, Росія. Маю честь звернути Вашу увагу на той факт, що Росія, себ-то ССРСР, не уявляє собою одноцільної держави, що вона повстала наслідком цілої серії брутальних агресій і мілітарної окупації Української Народньої Республіки й інших незалежних держав неросійських народів, та що ця держава ССРСР, організуючи переворотову акцію Комінтерну, уявляє собою постійну загрозу світовій цивілізації. Беручи під увагу боротьбу українського народу за державну незалежність, я прошу Вашу Ексцеленцію, в інтересах забезпечення правдивого мира, взяти на себе ініціативу, щоб зажадати від уряду Москви випровадження окупаційних московських військ з України, що уможливило б відновлення самостійної Української Держави, яка єдина може забезпечити тривалий мир і політичну рівновагу на європейському сході.

АНДРІЙ ЛІВИЦЬКИЙ

Президент Української Народньої Республіки

ХРОНІКА

3 Великої України

— Спізнення засів у на Україні. «Известия» з 10. IV пишуть наступне: «В цілім СССР було в цім році засіяно до 5. IV на 790.000 гк. менше, ніж в минулім році. Ціла вина за це спадас на Україну. Торік було на Україні засіяно до цього дня 4.130.000 гк., а цього року лише 1.715.000. ЦК КІ(б)У казує на те, що управа багатьох областей і районів не чисилася з особливими прикметами цієї весни. Зла погода та брак вохкості ґрунту спонукали багато колхозів відпочити засів. В Кіровоградській області було засіяно 7,3 відс. цілої площі, в Полтавській 2,3 відс., в Ворошиловоградській — 1,7 відс. і в Харківській — 1,6 відс. ЦК ствердив тако-ж, що тракторні бригади багатьох МТС працювали з перервами і не були в стані зорганізувати працю двома змінами. В окремих районах порушувано брутально аграрну техніку. ЦК партії доручив народньому комісаріатові хліборобства та совхозів перевести засівні роботи в найкоротшім речінці. Україна мусить і може за кілька днів здогнати втрачене...» Як цей засів буде виглядати, увітати собі дуже легко.

— Московські методи праці в українським хліборобстві. «Известия» з 4. IV обговорюють в довжелезнім фельетоні злу організацію праці тракторів, зазначаючи окремо, що брак «комплекс», себ-то добору всіх потрібних машин і їх складників, дуже затримують працю тракторів. Особливо бракує причепного парку, себ-то плугів, сіялок, косилок і т. ин. Наводиться при тім типовий приклад, розуміється, з українського «соціалістичного» хліборобства, який мав місце в якимі вці на Запоріжжі: «Місцева МТС, яка

зобов'язалась торік перевести засівні роботи протягом 6 днів, витратила на них 18 днів. Комбайни, що мали перевести жнива за 18 днів, розтягли їх на 60 днів, наслідком чого колхоз втратив 3-4 сотнари збіжжя на гектар. Разом ця МТС завинила втрату 20.000 сотнарів, майже половину того, що було зібрано. Трактори стояли більше, ніж вони працювали, бо організація складного технічного апарату була цілком невиспачаюча...»

З ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ

У Франції

— Замість великодніх привітань на Українську Бібліотеку ім. С. Петлюри в Парижі склали: М. та І. Липовецькі — 3 зол. польск., А. Струць — 10 зол. п., інж. 6. Плющ — 5 зол. п., В. Зарицький — 1,50 зол. п., С. Білодуб — 5 зол. п. І. Вонарха з Гренобля — 5 фр., філія в Греноблі Т-ва б. Вояків Армії УНР у Франції — 10 фр., Палійчук з Бейруту — 10 фр.

У Польщі

З життя відділу УЦК в Ченстохові

— Традиційна ялинка для дітей відбулася в Ченстохові 8-го січня с. р. Численно зібраних присутніх привітав голова Відділу УЦК сот. В. Шрамченко. Дальшу частину програму виповнили дитячі виступи: вступне слово хлопця Царука, дитячі декламації, п'єса. Гостина Діда-Мороза» і так ин. Дітям, яких було по-над 60, роздано дарунки, що склалися з солодощів і книжок. Артистичною частиною програму не-

рував п. О. Болдирів. На ялинці було зібрано на захоронку ім. С. Петлюри в Перемишлі 21. золотих.

— Урочиста академія, присвячена I V Універсалу, Героям Крута та Базару, відбулася 5 лютого с. р. Було вшановано вставанням з місць пам'ять Головного Отамана С. Петлюри, ген. В. Змієнка, та взагалі всіх, що життя своє віддали за Україну. З рефератами виступили: п. Галина Левицька—«Крути», і п. С. Паладійчук — «IV-ий Універсал». Дитячі декламації і український національний гімн заповнили другу частину академії.

— Шевченківське свято відбулося в Ченстохові 12 березня с. р. Програма було розпочато співом «Заповіту». Реферат зачитав п. С. Паладійчук, діти продекламували цілу низку віршів і відіграли сценку перед портретом Поета. Майстерно продекламував «Б'ють пороги» п. Яворський. Хор заспівав низку пісень і «Ще не вмерла Україна», чим і було закінчено цьогорічне Шевченківське свято.

— Замість традиційної «української писанки», яку вирішено було в цьому році не уряджувати, було пущено по колонії підписний лист для збору пожертв на захоронку ім. С. Петлюри в Перемишлі.

X.

— Загальні збори членів Відділу УЦК в Бидгощі відбулися 5 березня с. р. Збори провадив полк. П. Труба, секретарював сотн. Рибалко. Голова зборів виголосив довшу промову, присвячену обов'язкам емігранта, що належить до організованої еміграційної родини. Голова Відділу сотн. В. Олексів зложив справоздання з діяльності управи Відділу. Відбулися довші дискусії, в яких ухвалено стреміти до дальшої активізації життя Відділу, придбати власну домівку, в якій відбувалися б система-

тичні збори членів і т. ин. До нової Управи о рано: п. п. Лазаренка, Рибалка та Апоневича. Збори ухвалили надіслати привітання Головному Отаманові А. Лівницькому та Урядові УНР.

— 3 життя Відділу УЦК в Тарнові. На другий день великодніх свят відбулася тут урочиста панахида по всіх поляглих за визволення України. Панахиду відправив п.-о. Рудик.

— 26 лютого с. р. відбулися річні загальні збори членів Відділу, на яких було заслухано справоздання з минулорічної діяльності управи Відділу, яке зложив інж. М. Василевський, та обрано управу на наступний рік. До нової управи Відділу поновно обрано: М. Василевського, Нат. Савлущинську, В. Богдана та В. Присяжнюка Ревізором Відділу поновно обрано ген. М. Янчевського.

X.

З газет

В журналі «Жінка», що являється пресовим органом Союзу Українок у Львові, вміщено цікаві на наш час «Великодні листи» п. М. Рудницької. Авторка звертається до чеських матерей, як до джерела продовження людського життя, як до елементу виховного, як до носительок гуманності та найвищих духовних вартостей. І пригадує чеським матерям, яка доброзичлива була до них доля, коли по війні була відновлена їх державність, й вони стали самостійні, вільні, багаті й щасливі. Далі питає авторка, що-ж вони зробили впродовж 20 літ з усім добром, яке вони дістали у свої руки, яку атмосферу впровадили в свої родини, до всього чеського громадянства ці матері народу? І відповідає — грубий матеріалізм, бездейне легке життя. І тому, що вони вище ставили земний достаток, ніж честь і гідність нації, тому, що вони любили більше мир і вигоди, ніж волю, незалежність, вони втратили все і

сьогодня мусять двивитися, як діти їх через одну піч стали рабами, а їх гарний і багатий край колонією.

Перед ними тепер тяжкий шлях — шлях поневоленої нації... і за це поганьблення нації в почутті нестерпного сорому вони в безсилий люти затискатимуть п'ястук. Їй битимуться головою об мур. Серед таких страждань вони може зрозуміють, в чому лежала їх головніша провина: несли чеські матері допустити, щоб у народі, навіть у найтяжчі хвилини, навіть — здавалося б — у безвихідній ситуації зродилася думка, що все втрачено, що всякий спротив не має рації. Бо навіть у найтяжчих ситуаціях народ має один вихід: програти з честю, і тим самим з моральним завдатком на нову перемогу.

Звертається авторка з великодушним листом і до німецьких матерей, і до українського жіноцтва. Вона бачить, яким сумом оповиті українські жінки. Вони дозріли у стражданнях останніх тижнів. Загартувалися під ударами долі, стали багатші на досвід, але бідніші на ілюзії. Стали твердішими, завзятішими, горді на свій Пантеон.

Пережита нами остання тверда лекція така потрібна, така повчальна. Вона каже нам усвідомити собі, які помилки було зроблено у державному будівництві, щоб не повторювати їх на майбутнє.

Запорукою кращої долі є внутрішня моральна сила народу й самобутні, на українській традиції вирощені форми суспільного життя. І не монополія одного невід-

повідального гурта на патріотизм, на громадську працю та на провід, але порозуміння всіх груп і організацій усіх людей доброї волі — ось наказ історичного моменту.

З. М.

Лист до Редакції

Вельмишановний Пане Редакторе!

Прошу вас не відмовити помістити на сторінках журналу «Тризуб» вислови моєї щирої подяки всім пп. жертводавцям, що склали датки на пам'ятник на могилі мого покійного чоловіка сотн. Константина Романюка.

Щиру подяку приношу Управі Товариства б. Вояків Армії УНР у Франції з п. ген. О. Удовиченком на чолі; журналові «Гуртуймося»; Філії в Кресо та Моншанен Тов. б. Вояків Арм. УНР у Франції, уповноваженому того Товариства п. Мулявці та членам пп. А. Войткову, С. Кармалицькому, Р. Вілеві, Ф. Ананченкові, М. Яценкові та С. Овсієнкові; крім того, пп. П. Козловському, В. Лупкові, К. Булгакову, С. Майолеві в місті Геньон; пп. Т. Собкові, П. Махнові, К. Гоголеві, А. Іскрі, І. Гришковичеві, І. Андрійчукові, І. Волошинові, Ф. Бондаренкові, І. Хариніві, Овсяникову, М. Параскову, М. Семенову та вазагалі всім, хто прийшов з допомогою матеріальною або моральною.

А. Романюкова
Геньон, 17. IV. 1939.

О Д РЕДАКЦІІ

Редакція «Тризуба» просить всі організації та окремих осіб, що були ласкаві надіслати свої великодушні поздоровлення, прийняти її глибоку й щиру подяку.

П О П Р А В К А

В минулому числі «Тризуба» в статті «В новій Іспанії», на стор. 13, в передостанньому реченні вкралася помилка. Треба читати в другому рядку знизу тієї статті не «український націоналізм», а «іспанський націоналізм».

Українська Бібліотека ім. С. Петлюри в Парижі

й читальня при ній (41, rue de La Tour d'Auvergne, Paris 9)
відкрита в середу й четвер — 6-9 г., суботу — 4-8 і в неділю — 2-8

При Бібліотеці Музей С. Петлюри

В читальні 90 органів преси — журналів, газет, бюлетенів з різних країн, де живуть українці.

Книжки видаються додому. За читання 5 фр. у місяць (за одну книгу) і 25 фр. безпеки.

Коштом читача висилаються книги тако-ж і на провінцію.

УКРАЇНСЬКІ МИСТЕЦЬКІ ПУДРЕНИЦІ

продає п. Богдан (Bohdan, 3, Cité de Pussy, Paris 17, tel.: Car. 76-73). Пудрениці зроблено з негорючої пластичної маси з малюнком зверху арт.-мал. О. Савченка-Більського, що представляє собою тризуб з орнаментикою.

Ціна 25 фр.

Набувати у всіх українських організаціях та в Українській Бібліотечі ім. С. Петлюри в Парижі

Український композитор

Юрій Пономаренко

в суботу, 13 травня с. р., в Salle Lafayette, 27, rue des Petits-Hôtels (Париж 10, метро Gare du Nord) о годині 9 ввечері дає

4 - ий К О Н Ц Е Р Т

своїх музикальних творів. В програмі соло, жіноче тріо та чоловічий хор.

УКРАЇНСЬКА ГРОМАДА В ШАЛЕТІ

влаштовує 13-го травня о 9 год. вечера ювілейне свято 125-тиліття народження Кобзаря України Тараса Шевченка.

В програмі: 1. Реферат — Т. Шевченко, як художник — виголосить п. Маслюк.

2. Останній Сніп — драматичний етюд на 1 дію Л. Старицької-Черняхівської.

3. Концерт чоловічого і мішаного хору.

Режисер п. Маслюк.

Диригент п. Безносюк

Редакція й адміністрація та адреса для звичайної кореспонденції: 41, rue de La Tour d'Auvergne. Paris 9.

Адреса для грошових переказів і рекомендованої кореспонденції: I. RUDICEV. 41, rue de La Tour d'Auvergne. Paris 9.

Р е д а к т у є — К о м і т е т

Le Gérant: M-me Perdrizet
